

האידינא אליבא דשמעתא

דיני זכות קדימה ללוי בזמן הזה

בירושלמי (נויר פ"ז ה"א) משמע דהשתא דליכא דוכן אינו קודם לישראל. וכן פרש"י בהדיא (דברים יב יט) בפסוק 'השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימיך על אדמתך'. וז"ל: 'על אדמתך אבל בגולה אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל'. אמנם במקום אחר (ירושלמי פ"ה ה"ד) משמע שיש ללוי דין קדימה לברך לפני ישראל במקום שאין שם כהן, אפילו השתא דליכא דוכן, מדקאמר שם רבי יהושע בן לוי 'מימי לא ברכתי לפני כהן ולא ברך ישראל לפני', משמע מדבריו שיש דין קדימה ללוי אף בזמן הזה. ובטור (או"ח סימן רא) הביא ב' שיטות הראשונים בענין זה וז"ל: 'ויראה לכאורה שיש ללוי דין קדימה לברך לפני ישראל במקום שאין שם כהן, והר"מ מרוטנבורק כתב שאין לו דין קדימה, והא דקאמר שלא בירך ישראל לפניו מצד גדולתו ולא מצד לוייה'. ע"כ. ובשו"ע (או"ח סימן רנא ס"ט) נפסק כדעה הראשונה. ובפנים יפות (דברים יב יט) הכריע לחלק בין מצוות התלויות בארץ, שנהגים קדימה רק כאשר אתה על אדמתך. לבין שאר הדברים שאינם תלויים בארץ, כגון צדקה ועליה לתורה, שבהם אני דורש 'פן תעזוב את הלוי כל ימיך'. ובהזאת מתיישב סתירת הירושלמי.

באלו עניינים שייך זכות קדימה

כתב בבאר שבע בסוגיין דזכות הקדימה היא לכל דבר וענין, וז"ל הנצרך לענינו: 'ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ, ובירושלמי איתא סברין למימר לפדות ולהחיות ולכסות הא לשיבה לא, א"ר אבון אף לשיבה. ומיניה נשמע דהא דתנן כהן קודם ללוי, היינו לכל מילי, ומפני כך תנא סתם כהן קודם ללוי'. ע"כ. ומדברי רש"י (גיטין נט.) נמי משמע שזכות הקדימה הוא לכל דבר וענין, ולא דווקא לדבר שבקדושה. וז"ל: 'לפתוח ראשון בכל דבר כבוד בין בתורה בין בישיבה הוא ידבר בראש'. ע"כ. ובתוספות (גיטין נט: ד"ה וליטול) חלק על דברי רש"י לגבי דיני קדימה בדברים שאינם בקדושה, שלדעת התוספות אין בהם זכות קדימה.

עומקא דסוגיא

א. עיין בתוספות (ע"ז ג. ד"ה הרי הוא) שכתב דהא דממזר ע"ה גדול הוא מכהן ת"ח, אינו רק לדיני קדימה, אלא דחשיב טפי. ועיין עוד מה שכתב בחת"ס (גיטין נט.) דכל דין קדימה דיש ללוי הוא רק מחמת כבודו של מרע"ה שנתנה תורה על ידו.

מתי אין זכות קדימה

א: אם הלוי מופלג מהכהן בזקנה ובחכמה, הלוי קודם לכהן, וכמו שמוזבא בגמרא (סוכה מא:): 'ומעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, שהיו באין בספינה, ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד, שלקחו באלף זוז. נטלו רבן גמליאל ויצא בו, ונתנו לרבי יהושע במתנה, נטלו רבי יהושע ויצא בו, ונתנו לרבי אלעזר בן עזריה במתנה, נטלו רבי אלעזר בן עזריה ויצא בו, ונתנו במתנה לרבי עקיבא, נטלו רבי עקיבא ויצא בו והחזירו לרבן גמליאל'. ע"כ. והקשה החת"ס (שם) על סדר הנטילה, שהרי ראב"ע כהן היה, א"כ מדוע הקדימו ר' יהושע בן חנניה שהיה לוי, וז"ל ביישוב הדברים: 'וצריך לומר הפלגת תורה וזקנה מהני להקדים לוי לכהן שהוא מדרגה אחת, אבל לא להקדים ב' מדרגות. ר' עקיבא [שהיה] ישראל, לפני ראב"ע הכהן, זה לא אמרינן והוא חידוש דין'.

ב: במקום שאיננו מכובד, כגון בית שאין בו מזוזה, או בית הכסא, או מקום הטיונות, או בדרכים, כתב המשך חכמה (במדבר ב ז) שלא שייך דין קדימה.

ג: במקום שאין הכהן או הלוי יודעים לקרות, אין זכות קדימה כלל וכמו שנפסק בשו"ע (או"ח סימן קמ"ג ס"ה). אמנם ע"פ דברי הרמ"א (סימן קלט ס"ב) משמע שאף אם אינם יודעים לקרות שייך דין קדימה, ועיין במ"ב (סקל"ג) מה שכתב בענין זה להלכה.

ד: אם הכהן קטן, לדעת המג"א (שו"ע או"ח סימן רפ"ב סקל וחומר) אין קטן בכלל דיני קדימה, כיון שהטעם של 'וקדשתו', הוא משום ש'את לחם אלהיך הוא מקריב', לכן 'והיה קודש', וקטן לאו בר הקרבה הוא. ולכן אף שפסק המחבר (שם ס"ג) שקטן יכול לעלות בכלל השבעה קרואים, מכל מקום לדעת המג"א אין לו זכות קדימה בעליה לתורה. אך הרע"א (בגליון שם) חולק עליו וכתב שיש גם בכהן קטן זכות קדימה, וכמו שכתב בספר החינוך (מצוה רס"ט), שאין לענין זכות הקדימה שייכות לענין כשרות העבודה במקדש.

ב. עיין מ"ש הרמב"ם (פירוש המשניות גיטין פ"ה מ"ח) דמה שנהגו בכל מקום להקדים כהן לקריאה מכל מקום, אין יסוד לדבר כלל, דמדינא דתלמודא יש להקדים ת"ח. ועיין עוד בתוספות (חולין פז. ד"ה וחייבו), וכן במחצית השקל (או"ח סימן ר"ס סקב"ח) ובמג"א (שם סק"ב). ולדבריהם כל ענין זה הוא רק מדברנן.

כהן קודם ללוי לכל מילי

(באר שבע)

מראי מקומות

- א. הוריות יג.
- ב. גיטין נט.
- ג. ירושלמי נויר פ"ז ה"א
- ד. דברים יב יט
- ה. ירושלמי פ"ה ה"ד
- ו. או"ח סימן רא
- ז. שו"ע או"ח סימן רנא ס"ט
- ח. פנים יפות דברים יב יט
- ט. תוספות גיטין נט: ד"ה וליטול
- י. סוכה מא:
- יא. משך חכמה במדבר ב ז
- יב. שו"ע או"ח סימן קמ"ג ס"ה
- יג. רמ"א שו"ע או"ח סימן קלט ס"ב
- יד. משנה ברורה סקל"ג
- טו. מג"א או"ח סימן רפ"ב סקל וחומר
- טז. גליון רעק"א
- יז. ספר החינוך מצוה רס"ט
- יח. שו"ת מהר"ט ח"א סימן קב"ה
- יט. עבודה זרה ג. תור"ה הרי הוא
- כ. חתם סופר גיטין נט.
- כא. פירוש המשניות להרמב"ם גיטין פ"ה מ"ח
- כב. חולין פז. תור"ה וחייבו
- כג. מחצית השקל או"ח סימן ר"ס סקב"ח
- כד. שו"ת הריב"ש סימן צד
- כה. חרדים פ"ב אות מו עשין מהר"ת פ"ד
- כו. פרי חדש או"ח סימן קל"ה סק"ב

בגולה אינך מוזהר על לוי יותר מעניי ישראל (רש"י)

דיני קדימת כהן ולוי

פתחא דסוגיא

אלא סדר הענין כפי שבא בקבלה הוא כמו שאבאר, הכהן קודם ללוי והלוי לישראל ואמר ה' וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב, ובא בקבלה לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון ולטול מנה יפה ראשון. נצטוו ישראל להבדיל ולקדש את המובחרים בעם הם הכהנים והלוויים, וטעם הדבר הוא כיון שנבחרו לשרת בקודש, והבדלה זו הוא על ידי שנותנים להם זכות קדימה לברך ולעלות לתורה (פירוש המשניות להרמב"ם גיטין פ"ה מ"ח).

ביאורא דתלמודא

ובדיני קדימה אלו יש בכלם רמז, או מן המשנה או מן המקרא או מן הסברא (בית הבחירה למאירי). ישראל קודם לממזר - תניא בתוספתא ישראל קודם לחלל, וחלל לשתוקי, ושתוקי לאסופי, ואסופי לממזר (באר שבע). ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ - היינו שאיננו שווה לו בחכמה, אבל לאו דווקא עם הארץ (באר שבע). ממזר ת"ח קודם לכהן גדול ע"ה - לא רק להחיותו ולכסותו ולהקדימו בקריאה, אלא לכל דבר וענין (באר שבע). וכל זה רק אם הת"ח הוא מזרע ישראל, אבל נתין וגר ועבד משוחרר שאינם מזרע ישראל, אף שיהיו ת"ח לא יקדמו לכהן ע"ה (הגהות הרש"ש). כהן קודם ללוי דכתיב ויבדל אהרן - אלמא כהן עדיף מלוי (רש"י). שאף שגם משה נבדל מישראל בהיותו לוי, והתקדש בקדושת לוי, מכל מקום אהרן הובדל ממשה עצמו וקדושתו הוא קודש קודשים ולכן כהן עדיף מלוי (ע"פ המהרש"א). ואף שיש עוד מקומות בתורה עצמה שהכהנים קודמים ללוויים, מכל מקום למדו מפסוק זה שהוא מדברי קבלה, כיון שכאן מפורש בהדיא שבני אהרן הכהנים הובדלו לקדושה מכל בני לוי (באר שבע). בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת - היינו שהבדיל את שבט הלוי מתוך בני לוי לייחדם לשאת את ארון ברית ה' (באר שבע). יקרה היא מפנינים, מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים. - מדכתיב בסיפא דקרא וכל חפציק לא ישוו בה, על כרחך רישא דקרא ייתורא הוא ואתיא לדרשא זו (מהרש"א). ומשום שהתורה נקנית במ"ח מעלות, יקרה היא מהכהונה שנקנית בכ"ד מעלות (משך חכמה במדבר י"ט). כהן קודם ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל מפני דרכי שלום - רבנן תקנו סדר הקוראים שלא יבואו אחרים לחלוק ביניהם ולומר שגם הם רוצים לקרוא ראשון (ע"פ רש"י). לפתוח ראשון. - בכל דבר כבוד בין בתורה בין בישיבה הוא ידבר בראש (רש"י). ולברך ראשון - בסעודה (רש"י). וליטול מנה יפה ראשון - אם בא לחלוק עם ישראל בכל דבר לאחר שיחלקו בשוה, אומר לו ברור וטול איזה שתמצא (רש"י). א"ל דאורייתא - היא, היינו שענין זה שאמרו שהוא מן התורה, הוא מהטעם של - דרכי שלום (ע"פ רש"י). היינו שאין זה דין מעיקר התורה, ומצאו לזה רמז וסמך, וטעם הדבר הוא רק מפני דרכי שלום, וקרי ליה דאורייתא משום דדרכיה דרכי נועם (ע"פ המאירי).

ליקוטא דתלמודא

אמרו ז"ל (הוריות יג.) בדיני קדימת כהן לוי וישראל:

כהן קודם ללוי, לוי לישראל, ישראל לממזר, וממזר לנתין, ונתין לגר, וגר לעבד משוחרר. אימתו, בזמן שכולם שוים, אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ, ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ. מנא הני מילי, אמר ר' אחא ברבי חנינא, דאמר קרא יקרה היא מפנינים, מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים. תניא, רבי שמעון בר יוחאי אומר בדין הוא שיקדים עבד משוחרר לגר, שזה גדל עמנו בקדושה, וזה לא גדל עמנו בקדושה, אלא זה היה בכלל ארוה, וזה לא היה בכלל ארוה.

עוד דרשו ז"ל (גיטין נט.) בענין דיני קדימה:

אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום כהן קודם ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל, מפני דרכי שלום, ר' חייא בר אבא אמר, מהכא וקדשתו, לכל דבר שבקדושה. תנא דבי רבי ישמעאל וקדשתו, לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון. אמר ליה אביי לרב יוסף מפני דרכי שלום, דאורייתא היא. אמר ליה דאורייתא, ומפני דרכי שלום.

אור תורה

וקדשתו פי את לחם אלהיך הוא מקריב קדש יהיה לך פי קדוש אני ה' מקדשכם. (ויקרא כא ח)

בני עמקם אהרן ומשה ויבדלו אהרן להקדישו קדש קדשים הוא ובניו עד עולם להקטיר לפני ה' לשירתו ולברך בשמו עד עולם. (דברי הימים א כג ג)

בעת ההוא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה' לעמד לפני ה' לשירתו ולברך בשמו עד היום הזה. (דברים יח)

יקרה היא מפנינים וכל חפציק לא ישוו בה. (משלי ג טו)